

ОТНОШЕНИЕТО МЪЖЕСТВЕННОСТ — ЖЕНСТВЕННОСТ В СЪВРЕМЕННАТА ДЕТСКА ЛИТЕРАТУРА

ИВАН П. ИВАНОВ

Полът е фундаментална, пронизваща цялото битие на човека характеристика. В нея се сливат в едно сексуалното и еротичното, единството от отношения и поведение, свързани както с елементарните психофизиологически и психически процеси и състояния, така и с висшите форми на психичния живот (чувства, преживявания, представи, въображение и т. н.).

Половият диморфизъм се разгръща на няколко свързани нива: биологическо, психофизиологическо, индивидуално-психологическо, социално-психологическо и социално. Той има също няколко съществени *средови детерминанти*: култура (обществени норми, масови стереотипи); средства за масова информация; учители; семейство; други възрастни; връстници; сексуални партньори. Във всеки конкретен случай те взаимодействуват с биологичната основа¹ — генотип, хормонален пол, фенотип, като формират половото самосъзнание, идентичност, роли и поведение.

Средовата детерминация на половия диморфизъм се осъществява по множество канали и не е институционализирана в повечето случаи. Затова тя обикновено е разсъгласувана и амбивалентна, нееднозначна — едни и същи явления имат и положително, и отрицателно значение, когато са отнесени към различните полове, възрастни и нива на полова диференциация, както и към различните етапи на формираност на половото съзнание — понятиен, романтически, сексуален, сексуално-еротичен (4), (5).

Важна характеристика на социалната среда е съотношението маскулинност-феминност в нея, както и утвърждаването на едни или други модели на маскулинно-феминно поведение, които са винаги исторически, национално, расово, религиозно и т. н. конкретни.

Цел на настоящото изследване е да се проучи съотношението мъжественост-женственост в съвременната детска литература у нас като индикатор за състоянието на съответния показател в материализираната и изкуството социална среда. За основа на хипотезата, че детската литература е маскулинизирана послужиха данните от аналогични изследвания в САЩ и СССР (1), (3). Като отчитаме разликите в културите, предположихме, че ситуацията в България е по-близка до тази в СССР, отколкото в САЩ.

Методически изследването беше реализирано чрез контент-анализ на литературни произведения и илюстрирани детски списания. Като единици на анализа бяха диференцирани имена и изображения, възможни за полова диференциация, а самият анализ беше съсредоточен върху заглавията, илюстрациите и персонажите (хора и животни). Извадката включва 238 случайно подобрани книги за деца и юноши от 136 български и чужди автори, издадени в масов тираж след 1981 г., както и комиксовата поредица „Дъга“ — от 1 до 15 брой.

Оказа се, че съотношението мъже-жени в детските и юношески книги е следното:

а) При заглавията 2,16 : 1 (80 : 38). В САЩ по същия показател индексът е 2,7 : 1 (1).

б) При илюстрациите — 1,79 (1190 — 665). В САЩ — от 2,5 до 11 : 1, по данни от различни изследвания (1).

в) При човешките персонажи — 1,8 : 1 (415 : 230). В САЩ — 5,7 : 1, а в СССР — 1,9 : 1 (1).

г) При животните-персонажи — 1,83 : 1 (277 : 151). В САЩ и в СССР — около 2 : 1 (1).

Съотношението мъже-жени в комиксите „Дъга“ гъвкаво е:

а) При заглавия — 6,5 : 1 (143 : 22).

б) При илюстрации — 25,25 : 1 (14698 : 582).

в) При човешки персонажи — 21,34 : 1 (3415 : 160).

г) При животни-персонажи — 15,27 : 1 (168 : 11).

В американските комикси това съотношение по данни на Дж. Гернли за различните посочени показатели е от 11 до 95 : 1 (1). В СССР подобни изследвания не са правени.

Анализът на данните води до някои изводи:

1. Детската литература, достъпна на българското дете е тотално маскулинизирана в съчетание с култ към силата и челобедимостта. Героите са еднообразни, действието се развива по елементарни сюжетни схеми.

2. Детето интериоризира ценности, които променят поведението, традиционно присъщо на двата пола.

3. Ситуацията, характерна за детската литература в България е по-благоприятна за психосексуалната социализация на двата пола, отколкото в САЩ. Източноевропейската култура (България, СССР) е различна от американската. Затова масовото нахлуване на американски художествени образци променят традиционната насока на културата у нас и в случая на сексуално социализация и потенциал.

4. Момчето се облъбва с необходимост от идентификация с опростен тип митически герой — супермен, реализиращ жизнените си цели чрез грубост и насилие, позависимо от това, че най-често е олицетворение на положителни правителски качества. Този герой широко се рекламира по страниците на съвременните книги за деца и юноши и особено в комиксите. Това на фона на все по-вече социални бариери пред реализацията на маскулинните качества в този им вид води до душевни кризи и конфликти с носителите на тези бариери.

5. За момичето липсват достатъчно количество адекватни образци за подражание, особено съвременни образи, възлъщаващи типични женски роли и феминен стил на поведение. Вероятно това е една от причините за маскулинизация на момичетата и жените, достигаща в поведението до „смазнявателен екстремизъм“.

6. Може да се предложи на съответните заинтересовани организации идеята за издаване на илюстрирано комиксово списание от типа на „Дъга“ и „Чуден свят“ за момичета, както и разширяване на галерията и героите в „момчешките“ издания.

ЛИТЕРАТУРА

1. Исаев, Д. Н., В. Е. Каган. Психогигиена пола у детей. М., 1986.
2. Кон, И. Въведение в сексологията. С. 1990.
3. Колесов, Д. В. Беседи о половом воспитании. М., 1986.
4. Общая сексология. Под ред. Г. С. Васильченко. М., 1983.
5. Частная сексология. т. II. Под ред. Г. С. Васильченко. М., 1983.